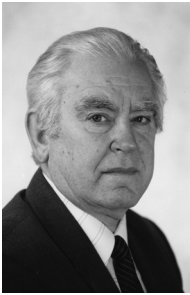

Anatol EREMIA

Relevanța geografică, istorică și socială a toponimiei din Câmpia Bălților (I)

A.E. – dr. hab., profesor cercetător, lingvist, specialist în onomastică. A editat 25 de cărți, cele mai recente fiind *Dicționar explicativ și etimologic de termeni geografici*, Chișinău, 2006; *Dicționar geografic universal*, Chișinău, 2008; *Localitățile Republicii Moldova. Ghid informativ documentar*, Chișinău, 2009; *Dicționar geografic universal*, București, 2008; *Atlasul hidronimic al Republicii Moldova*, Chișinău, 2017; *Destinul cuvintelor. Breviar onomasiologic*, Chișinău, 2017; *Tezaurul toponimic românesc. Republica Moldova. Arealul Leova*, Chișinău, 2018.

Câmpia Bălților ocupă partea de sud a Câmpiei Moldovei de Nord. Acest spațiu reprezintă un teritoriu cu trăsături specifice sub aspect geografic, istoric și social. Arealul toponimic și-a păstrat identitatea proprie din cele mai vechi timpuri, purtând amprentele principalelor epoci din istoria ținutului. Din punct de vedere administrativ-teritorial, această zonă este cuprinsă în limitele actualului raion Sângerei.

Cadrul geografic. Arealul toponimic, cu suprafața de aproximativ 1100 km², include 70 de localități: 2 orașe (Sângerei, Biruința) și 68 de așezări rurale, dintre care 24 cu statut de comună. Cele mai vechi localități din zonă sunt Sângerei, Biliceni Vechi, Heciul Nou, Copăceni, Drăgănești, Rădoaia, Pepeni, Prepelița, Coșcodeni, Dumbrăvița. Reședința administrativă a raionului este orașul Sângerei.

Relieful zonei este predominant de câmpie deluroasă, partea sa central-vestică fiind ocupată de dealurile Ciulucurilor, cu înălțimi cuprinse între 250 și 350 m: *Huhurezul* (257 m), *Strigiul* (266 m), *Chetrișul* (272 m), *Dealul*

Galben (296 m), *Rădiul* (350 m). Partea de est a zonei se învecinează cu Podișul Nistrului, unde culmile colinare au și aici mari altitudini: *Călimănelul* (267 m), *Chiatra* (279), *Dumanul* (280 m), *Oituzul* (288 m), *Dealul Vechi* (313 m). Văile râurilor sunt în general largi și întinse, costișele dealurilor din preajmă fiind domoale și prelungite.

Rețeaua hidrografică de suprafață este formată de ape curgătoare (râuri, râulețe, pâraie) și stătătoare de diferite dimensiuni (lacuri, iezere, heleșteie, iazuri). Limitele de nord și de est ale zonei sunt marcate de râul Răut, pe cursul său mediu. Partea de vest este străbătută de Ciulucul Mare (60 km), cu afluentul său Ciulucul Mic (58 km) și confluentul său Ciulucul de Mijloc (45 km). Aceste râuri acumulează apele mai multor pâraie, fiecare formând microbazinele lor cu trăsături hidrografice mai mult ori mai puțin comune. În Răut se varsă râulețele Solonețul (40 km), Iligacea (20 km) și Chiua (19 km), care străbat partea de est a zonei. Pe multe dintre văile și vâlcelele din zonă se află o mulțime de lacuri și lăcușoare, iazuri, iezere și iezurcane. Cele mai mari și mai vechi sunt lacurile din preajma satelor Iezăreni, Chișcăreni, Dumbrăvița, Biliceni Vechi. Odinioară și apele mari, și apele mici erau deosebit de bogate în pește, faima de altă dată păstrând-o până astăzi doar unele dintre ele.

Clima locală are un caracter continental temperat, cu temperaturi medii anuale pozitive. Temperatura aerului oscilează vara între +18° și +30° C, iar iarna între -3° și -13° C. Pe întreg parcursul anului predomină vânturile cu direcțiile dinspre nord și nord-vest, precum și din sud și sud-est. Presiunea medie anuală este cea generală pe republică - 763-764 mm ai coloanei de mercur. Cantitatea medie anuală de precipitații atmosferice este de 500 mm.

Vegetația este reprezentată de plante specifice zonelor de câmpie, cu unele particularități de stepă și silvostepă. Pădurile sunt rare, acestea ocupând suprafețe neînsemnate pe culmile colinare și pe văile din apropierea satelor Rădoaia (*Pădurea Rădoaiei*), Heciul Vechi (*Pădurea Veche*), Chișcăreni (*Pădurea Nouă*), Coșcodeni (*Zimbroyaia*), Dumbrăvița (*Rădiul*), Prepețița (*Schinăriile*). Speciile de arbori și arbuști mai răspândite sunt stejarul, carpenul, fagul, frasinul, arțarul, plopul, salcâmul. Flora este bogată în plante de cultură: cerealiere, legumicole, tehnice, floricole; pomi fructiferi, viță-de-vie. Predomină în

zonă solurile de ciornoziom, în amestec cu cele cenușii și brune de pădure. Și clima și solurile sunt favorabile agriculturii.

Fauna este reprezentată de speciile tipice de câmpie: vulpea, iepurele, mistrețul, bursucul, țistarul, iar dintre păsări – vrabia, ciocârlia, graurul, pițigoii, cucul, cioara, potârnichea, prepelița, porumbelul de câmp, ciocănitoarea. Speciile de pești cele mai răspândite, din lacuri și iazuri, sunt crapul, carasul, știuca, șalăul, plătica, baboiul, țiparul. Resursele de subsol cele mai însemnate sunt: calcarul, gresia, nisipul, argilă (Râmbu 2001; Atlas 2002; Postolache 1995; Рымбу 1985; Атлас 1990). Particularitățile fizico-geografice și naturale respective și-au găsit reflectare în toponimia zonală, majoră și minoră, istorică și actuală.

Repere istorice. Descoperirile arheologice probează în această zonă o străveche viață umană sedentară. Cercetările de teren demonstrează că oamenii au locuit aici permanent încă din epoca paleoliticului, cea mai veche perioadă a istoriei omenirii, caracterizată prin folosirea uneltelor și armelor din piatră cioplită. Principala lor ocupație era vânatul, pescuitul, culesul fructelor și poamelor de pădure. Prezente sunt și vestigiile arheologice din epocile de mai târziu.

Din paleolitic (mil. XV-XI î. Hr.) s-au găsit obiecte din cremene pe teritoriul satelor Alexândreni, Coșcodeni, Cotiujenii Mici, Dumbrăvița, Iezărenii Vechi, Pepeni, Prepelița, Rădoaia. În preajma acelorși sate și pe moșiile altor localități (Biliceni Vechi, Copăceni, Chirileni, Chișcăreni, Mândreștii Noi) au fost identificate obiecte din mezolitic (mil. XII-VII î. Hr.) și neolitic (mil. VI-V î. Hr.). Perioada neoliticului și cea a eneoliticului (mil. IV-III î. Hr.) se caracterizează prin folosirea uneltelor de piatră deja șlefuită, din oase de animale, dar și din aramă. Își fac apariția, în faza lor primitivă, agricultura, creșterea animalelor, olăritul.

Din epocile fierului (mil. II-I î. Hr.) și a bronzului (sec. X-VII î. Hr.), perioade istorice când au fost descoperite fierul și bronzul și s-a început producerea uneltelor de fier și a obiectelor de bronz, datează reminiscențele de cultură materială găsite pe teritoriul satelor Biliceni Vechi, Bursuceni, Chișcăreni, Copăceni, Grigorești, Gura-Oituz, Rădoaia. Pe întreg teritoriul raionului au fost descoperite urme de așezări omenești din epoca romană, perioadă a istoriei geto-dacilor (sec. II-IV), când spațiul geo-

grafic carpato-danubiano-pontic, inclusiv regatul Daciei, a fost ocupat de romani sau, parțial unele regiuni, s-au aflat sub controlul și influența Imperiului Roman, și când în acest spațiu a avut loc romanizarea populației autohtone. În această perioadă băștinașii se ocupau cu agricultura, creșterea vitelor, vânatul, pescuitul. Își construiau case din bârne și nuiele, lipite cu lut, confecționau vase din argilă, ornamentate și colorate, practicau diferite meșteșuguri. Monedele străine descoperite sunt o dovadă că locuitorii băștinași practicau comerțul cu țările învecinate. Vestigii din această epocă au fost identificate în preajma satelor Biliceniei Noi, Biliceniei Vechi, Cotiujenii Mici, Cubolta, Drăgănești, Dumbrăvița, Pepeni, Sacarovca.

Actualele localități din zonă sunt de vechime mult mai târzie (sec. XV-XVIII și XIX-XX), însă pe vetrele lor și pe locurile din vecinătate au existat așezări din cele mai vechi timpuri (mil. I și încep. mil. II). Aceste așezări, în cea mai mare parte, au fost distruse în timpul invaziei triburilor migratoare. În secole IV-VIII regiunile pruto-nistrene, rând pe rând, au fost supuse năvălirii triburilor nomade (huni, goți, avari, slavi, turanici). A urmat apoi cel de-al doilea val de invazii străine (sec. IX-XIV), pământurile noastre fiind ocupate de triburile asiatiche: pecenegii, cumanii, tătaro-mongolii. Năprasnice au fost și războaiele cu turcii și tătarii (sec. XV-XVIII). În urma acestor calamități social-istorice au avut de suferit și oamenii, și așezările umane, ținutul în întregime.

Multe dintre satele băștinașilor au fost devastate, incendiate și distruse până la temelie, altele au fost părăsite de locuitori, care s-au retras din calea năvălitorilor și s-au refugiat în regiunile de munte, în codri, în locurile ferite de pericolul invaziei dușmanilor din afară. Vechile așezări au fost „șterse” de pe fața pământului, așa încât nu s-au mai păstrat nici urmele și nici numele lor. Doar cercetările arheologice și, mai rar, documentele scrise atestă existența în trecut a unor sate vechi. Vetre ale așezărilor din acele vremi au fost descoperite pe locul sau în apropierea localităților de astăzi Alexandreni, Brejeni, Bursuceni, Chirileni, Ciuciuieni, Drăgănești, Pepeni, Răzălăi, Sângerei, Sângereii Noi, Vrănești.

Unele triburi migratoare s-au aflat doar în trecere pe teritoriul pruto-nistrean, altele au poposit aici pe mai mult timp sau chiar pe totdeauna. Cu pecenegii și cumanii, dar mai ales cu slavii, îndeosebi cu slavii de răsărit (vechii ruși și vechii ucraineni), strămoșii noștri au conviețuit

câteva secole, până la asimilarea acestora de către populația autohtonă, sedentară și mult mai numeroasă în regiune. De pe urma turanicilor pecenegi și cumani ne-au rămas unele nume de râuri (*Căinar, Ciuhur, Ciuluc, Cogâlnic, Cula*) și doar câteva cuvinte din lexicul comun. Slavii orientali au influențat mai mult lexicul apelativ și cel onimic (*Bucovăț, Drabiște, Horodiște, Ișnovăț, Lozova, Sadova, Târnova, Terebna*), fără însă a modifica esențial sistemul și structura limbii. În zona cercetată au fost identificate arheologic unele așezări slave existente în sec. XI-XII.

Printr-o perioadă destul de dificilă a trecut populația românească și în sec. XIII-XIV. În anul 1241 hoardele tătaro-mongole năvălesc de peste Nistru și ocupă aproape întreg spațiul est-carpatic, supunând acest teritoriu dominației Hoardei de Aur. Orheiul Vechi devine centru de reședință al căpeteniilor hanului de Serai. Locuitorii satelor erau impuși să plătească mari impozite, să întrețină armata și administrația turanicilor. Pe șesurile de pe văile râurilor Răut, Ciuluc, Cula, Ichel, nomazii își purtau la păscut hergheliile de cai și tamazlăcurile de vite.

După destrămarea Hoardei de Aur, nomazii tătaro-mongoli părăsesc regiunile est-carpătice și se retrag în stepele nord-pontice și nord-caspice. Între timp, este lichidată hegemonia Regatului Maghiar în regiunea Carpaților. În spațiul carpato-danubiano-nistrean începe astfel o nouă etapă în istoria poporului român. Își fac apariția primele formațiuni statale, se intensifică procesele de unificare și consolidare a națiunii române. În perioada prestatală viața social-economică a populației rurale era concentrată în obști sătești, conduse de cnezi și juzi, și în uniuni ale obștilor sătești, acestea avându-i în frunte pe vătămani. Ulterior uniunile obștești care cuprindeau regiuni naturale întinse, teritorii pe văile râurilor mari sau din preajma cetăților, s-au dezvoltat în unități-teritoriale numite *ținuturi* în Moldova, *județe* în Țara Românească și *comitate* sau *districte* în Transilvania. Ținuturile moldovenești cu cetăți erau administrate de pârčalabi, iar cele fără cetăți de vătavi sau staroste.

În sec. al XVI-lea ținuturile din Moldova au fost unite în regiuni administrative mari, superioare, conduse de vornici: *Țara de Sus* și *Țara de Jos*. Pe timpul lui Dimitrie Cantemir Țara de Sus cuprindea ținuturile Suceava, Dorohoi, Hârlău, Neamț, Cernăuți, Hotin, Bacău, iar Țara de Jos – ținuturile Putna, Roman, Vaslui, Cârlișău, Tutova, Covurlui, Tecuci, Fălciu, Lăpușna, Orhei, Soroca. Basarabia propriu-zisă, partea

de sud a interfluviului pruto-nistrean, aflată pe atunci sub stăpânirea turcilor, includea ținuturile Cetate Albă, Chilia, Ismail și întreg Bugeacul. Fiecare ținut era divizat în câteva ocoale, iar ocolul consta din mai multe sate și cătune (Кетрапу 1973; Маркевич 1973; Хынку 1986; Nistor 2000: 75). Cronica moldo-polonă, scrisă în anii 1564-1565, consemnează pe teritoriul dintre Prut și Nistru următoarele 6 ținuturi: Chigheci (Tigheci), Lăpușna, Orhei, Soroca, Hotin și Iași (partea din stânga Prutului) (Cronicele 1999: 176, 186).

În sec. al XVIII-lea, actualul areal făcea parte din ținutul Iași și parțial din ținuturile Soroca și Orhei. Hotarul dintre ținutul Iași și cele două unități administrative, în perimetrul arealului cercetat îl forma o linie undulată care trecea pe la sud de Bălți, pe la nord de Biliceni și Chirileni, apoi pe la est de Sângerei și Dumbrăvița. Conform recensământului din anul 1774, incomplet în mare parte, ținuturile comasate Orhei și Lăpușna includeau 11 ocoale: a Cului, a Răutului, Fața Bâcului, a Bucovățului, Ichelului, Prutului, Cogâlnicului, Botnei, Nistrului, a Satelor de Jos și a Câmpurilor (Moldova 1975: 400-472).

Un alt recensământ, din 1817, fixează în ținutul Iași 6 ocoale: a Ciuhurului, Prutului, Câmpului, Codrului, Braniștei și Turiei. Din componența ocolului Câmpului făceau parte satele Iezăreni, Bursuceni, Coșcodeni, Flămânzeni, Dumbrăvița. În ținutul Soroca se aflau satele Alexandreni, Cubolta, Țiplețești (ocolul Răutului), Răzălăi, Bălășești, Cotiujenii Mici, Rădoaia, Țiplești, Heciul Nou, Heciul Veche, Biliceni (ocolul de peste Răut), iar în ținutul Orhei – Sângerei, Pepeni, Drăgănești, Copăceni, Prepeșița (ocolul Răutului de Sus) (Труды 1907: 66, 68-69, 87-119, 130).

După anexarea Basarabiei la Imperiul Rus, în 1812, noua stăpânire a păstrat provizoriu împărțirea administrativ-teritorială românească a provinciei, aceasta cuprinzând 12 ținuturi: Cetatea Albă, Chilia, Codru, Greceni, Hotărniceni, Hotin, Iași, Ismail, Lăpușna, Orhei, Soroca. În 1828, autoritățile țariste, după exemplul principatelor române, au divizat teritoriul Basarabiei în județe. Ca subdiviziune a județului este introdusă volostea (plasa). Acum, acest ținut avea 8 județe: Bălți, Cetatea-Albă, Cahul, Chișinău, Hotin, Orhei, Soroca, Tighina, Ismail. Această împărțire administrativ-teritorială Basarabia și-a păstrat-o până în 1918, cu excepția județelor Cahul, Ismail și Bolgrad, care, în

perioada 1856-1878, s-au aflat sub administrația României. Satele din arealul cercetat au fost încorporate în cele trei județe învecinate: Bălți, Orhei și Soroca.

Aflată în componența României, Basarabia, prin Legea pentru unificarea administrativă din 14 iunie 1925, a fost împărțită din punct de vedere administrativ-teritorial în județe, iar județele în comune. Comuna rurală era alcătuită din unul sau mai multe sate, cu reședința de comună într-unul din sate. Județelor și comunelor li s-au conferit statut juridic. Activitatea comunei era administrată de un consiliu, în frunte cu primarul comunei (MO 1925). Ulterior, în anii 1936, 1938, 1940-1944, prin legi și decrete regale, a fost reglementată și perfecționată organizarea administrativă a României (Nistor 2000: 52-66).

În 1930, județul Bălți includea majoritatea localităților din actualul raion Sângerei: Alexandreni, Antoneni, Bălășești, Biliceni, Biliceni Noi, Bobletici, Bocancea-Schit, Brejeni, Bursuceni, Chirileni, Chișcăreni, Ciuciuieni, Coada Iazului, Copăceni, Coșcodeni, Cotiujenii Mici, Cubolta, Dobrogea Nouă, Drăgănești, Dumbrăvița, Flămânzeni, Funduri, Fundurii Noi, Grigoreni, Gura-Oituz, Heciul Nou, Heciul Vechi, Iezărenii Noi, Iezărenii Vechi, Ișcălău, Lipovanca, Mihăileni, Mândreștii Noi, Nicolaevca, Pălăria, Pepeni, Prepețița, Rădoaia, Răzălăi, Secăreni, Sângerei, Sângereii Noi, Slăveanca, Slobozia-Chișcăreni, Slabozia-Măgura, Tăura Nouă, Tăura Veche, Trifăneștii Noi, Țambula, Țiplești, Țipletești, Valea lui Vlad, Valea Rădoaiei, Vladimirești, Vrancești (Enciclopedia 1939, vol. II, partea I: 54-56). Aproximativ aceeași repartiziune administrativ-teritorială au avut-o localitățile din zona cercetată în anul 1943 (Împărțirea 1943: 497-507).

Perioada anilor 1918-1945 a fost marcată de evenimente deosebit de importante pentru istoria românilor de la răsărit de Prut: 1918 (24 ianuarie) – Basarabia s-a declarat republică independentă; 1918 (27 martie) – Sfatul Țării a hotărât reunirea Basarabiei cu România; 1924 – dincolo de Nistru, pe teritoriul R.S.S. Ucrainene, din cadrul U.R.S.S., a fost creată Republica Autonomă Moldovenească (cu reședința la Baltă, iar din 1929 – la Tiraspol); 1940 (28 iunie) – ca urmare a ultimatumului U.R.S.S. adresat României, Basarabia, împreună cu Bucovina de Nord și Ținutul Herța, au fost cedate Uniunii Sovietice; 1940 (2 august) – a fost formată R.S.S. Moldovenească; 1941 (22 iunie) –

declanșarea celui de-al Doilea Război Mondial, care s-a încheiat cu Pacea de la Berlin în 1945; 1941-1944 – reinstaurarea în provincie a administrației române; 1945 – reocuparea Basarabiei de către statul sovietic ș.a.

În anii de după război, stăpânirea rusească modifică radical organizarea administrativ-teritorială a R.S.S. Moldovenești, teritoriul fiind fărâmițat în raioane și soviete sătești (comune), fenomen străin tradițiilor noastre, aplicat de autorități în vederea colectivizării forțate și rapide a agriculturii, în scopul reorganizării vieții comunităților rurale.

Prin anii '50 ai sec. al XX-lea teritoriul acesta era divizat în 60 de raioane și 700 de soviete sătești. În 1955, fostul raion Sângerei consta din 12 soviete sătești, care aveau în componența lor 41 de sate (aici și mai jos subliniat sunt grafiate denumirile satelor-reședințe de comună): Bălășești – Slăveanca, Drăgănești – Chirileni, Sacarovca, Copăceni – Grigorăuca, Petropavlovca, Mihailovca, Clișcăuți, Alacai, Șestaci, Odaia-Prepelița, Cotiujenii Mici – Alexeevca, Gura-Oituz, Nicolaevca – Valea-Rădoaiei, Eminescu, Sângereii Noi – Marinești, Trifănești, Mândreștii Noi, Biliceni Noi, Pepeni – Pepenii Noi, Răzălăi, Romanovca, Petrești – Antonovca, Vladimirovca, Gavrilovca, Evghenievca, Prepelița, Rădoaia, Biliceni Vechi – Coadă Iazului, Lipovanca, Sângerei – Vrăneștii Noi (Деление 1955: 85-86).

Ulterior structura administrativă a raioanelor a fost modificată și numărul lor s-a redus întrucâtva: 40 în 1988, 32 în 1995, cu Unitățile administrativ-teritoriale din stânga Nistrului (fostele raioane Camenca, Râbnița, Grigoriopol, Slobozia) și Unitățile administrativ-teritoriale din componența Unității Teritoriale Autonome Găgăuze (raioanele Comrat, Ceadâr-Lunga, Vulcănești), această stare de lucruri păstrându-se, în fond, până în prezent. În anul 1998 s-a revenit la organizarea administrativ-teritorială pe județe și comune, dar în 2003 s-a renunțat la sistemul respectiv de divizare a teritoriului, motivele fiind de ordin mai mult politic.

Actualul raion Sângerei este alcătuit din 2 orașe (Sângerei, Biruința) și 24 de comune, cu 44 de sate în componența lor: Vrănești (subordonat administrativ orașului Sângerei), Alexândreni – Grigorești, Heciul Vechi, Țiplețești, Țiplățești, Bălășești – Slăveanca, Biliceni Noi – Li-

povanca, Mândreștii Noi, Bilicenii Vechi – Coadă Iazului, Bursuceni – Slobozia-Măgura, Chișcăreni – Nicolaevca, Slobozia-Chișcăreni, Ciuciuieni – Brejeni, Copăceni – Antonovca, Evghenievca, Gavrilovca, Petrovca (Petrești), Vladimireuca, Coșcodeni – Bobletici, Flămânzeni, Cotiujenii Mici – Alexeuca, Gura-Oituz, Cubolta – Mărășești, Dobrogea Veche – Cotovca, Dobrogea Nouă, Drăgănești – Chirileni, Sacarovca, Dumbrăvița – Bocancea-Schit, Valea lui Vlad, Grigorăuca – Cozești, Petropavlovca, Heciul Nou – Trifănești, Iezărenii Vechi – Iezărenii Noi, Izvoare – Valea Norocului, Pepeni – Pepenii Noi, Răzălăi, Romanovca, Prepelita – Clișcăuți, Mihailovca, Șestaci, Rădoaia, Sângereii Noi – Mărinești, Tăura Veche – Tăura Nouă, Țambula – Oc-teabrscoe, Pălăria (MO 2003; Eremia & Răileanu 2005: 85-87).

Pe parcursul ultimilor 15-20 de ani, din inițiativa și cu participarea activă a specialiștilor toponimiști, precum și cu susținerea oamenilor de cultură și a autorităților locale, a fost restabilit statutul de unități administrative pentru multe sate, s-a revenit la denumirile vechi tradiționale ale orașelor și satelor noastre, a fost reglementată scrierea în limba română și transcrierea în alte limbi a numelor de locuri și localități din republică și inclusiv din raionul Sângerei (Eremia 2008; Eremia & Răileanu 2005; Eremia & Răileanu 2008).

(Va urma)

Referințe bibliografice

Atlas 2002 = *Republica Moldova. Geografia fizică. Atlas*, Chișinău, 2002.

Cronicele 1999 = *Cronicele slavo-polone din secolele XV-XVI*, București, 1999.

Enciclopedia 1939 = *Enciclopedia României*, București, vol. I-II, 1938.

Eremia 2008 = Eremia Anatol, *Reglementarea și ocrotirea toponimiei naționale*, în „Limba Română”, nr. 1-2, 2008, p. 158-162.

Eremia & Răileanu 2005 = Eremia Anatol, Răileanu Viorica, *Nomenclatorul localităților din Republica Moldova*, Chișinău, 2005.

Eremia & Răileanu 2008 = Eremia Anatol, Răileanu Viorica, *Localitățile Republicii Moldova. Ghid informativ documentar*, Chișinău, 2008.

- Hâncu 2003 = Hâncu Ion, *Vetre strămoșești din Republica Moldova*, Chișinău, 2003.
- Împărțirea 1943 = *Împărțirea administrativă a României*, București, 1943.
- MO 1925 = *Monitorul oficial al României*, București, nr.128, 14 iunie 1925.
- MO 2003 = *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, Chișinău, nr. 49, 2003.
- Moldova 1975 = *Moldova în epoca feudalismului*, Chișinău, vol. VII, partea II, 1975.
- Nistor 2000 = Nistor I.S., *Comuna și județul. Evoluția istorică*, Cluj-Napoca, 2000.
- Postolache 1995 = Postolache Gh., *Vegetația Republicii Moldova*, Chișinău, 1995.
- Râmbu 2001 = Râmbu N., *Geografia fizică a Republicii Moldova*, Chișinău, 2001.
- Атлас 1990 = *Атлас Молдавской ССР*. Moscova, 1990.
- Деление1955 = *Молдавская ССР. Административно-территориальное деление*, Chișinău, 1955.
- Кетрару 1973 = Кетрару Н. А., *Памятники эпох палеолита и мезолита*, Chișinău, 1973.
- Маркевич 1973 = Маркевич В. И., *Памятники эпох неолита и енеолита*, Chișinău, 1973.
- Рымбу 1985 = Рымбу Н., *Природные условия и ресурсы Молдавской ССР*, Chișinău, 1985.
- Труды 1907 = *Труды Бессарабской губернской ученой архивной комиссии*, Chișinău, vol. 3, 1907.
- Хынку 1986 = Хынку И. *Археологические памятники Лазовского района*, Chișinău, 1986.